

SUOMI EI OLE SAARI –
KÄÄNNÖSKIRJALLISUUS
KULTTUURIN
VÄLITÄJÄNÄ

RISTO ROOPENPOJASTA ROBINSON CRUSOEEN

LUENTOSARJA 100 VUOTTA KÄÄNNETTYÄ SUOMEA 4.4.2017,
TURUN YLIOPISTO

JUHANI LINDHOLM JA KRISTIINA TAIVALKOSKI-SHILOV

JOHN DONNE, OTE TEOKSESTA *RUKOUKSIDA SAIRASVUOTEELTA* (LUVUSTA 17. MEDITAATIO)

- *Yksikään ihminen ei ole saari, vaan jokainen on osa yhteistä mannerta. Jos meri huuhtelee mukanaan savikokkareen, käy Eurooppa siitä pienemmäksi, samoin kuin ystäviesi maatila tai oma kartanosi kärsii menetyksen palan muretessa rantakalliosta. Jokaisen ihmisen kuolema vie jotain minusta, koska minäkin olen osallinen koko ihmiskunnassa.* (suom. Paavo Rissanen)
- -> Yksikään kulttuuri ei ole saari, vaan saa vaikutteita muista kulttuureista. Kulttuurit kokoistavat vuorovaikutuksessa.

RAKENNE

- Taustaa
- Lyhyt läpikatsaus: Risto Roopenpojasta Robinson Crusoeen
- Kääntäjän näkökulma *Robinson Crusoeen*
- Ajat muuttuvat ja Perjantai niiden mukana: _ versiota yhdestä repliikistä
- Kysymyksiä ja keskustelua

TAUSTAA

KIRJALLISUUDEN KENTTÄ JA SEN SUHDE KÄÄNTÄMISEEN (DELABASTITA 2011)

- Käännöskirjallisuus
- Kohdekuulttuurin oma uusi kirjallisuus
- Kirjallisuusperinne

- Käännöskirjallisuuden suhde kulttuurin omaan kirjalliseen tuotantoon ja perinteeseen kertoo kulttuurin **dynaamisuudesta.**
- Monesti pienet kulttuurit suosivat enemmän kirjallisuuden maahantuontia kuin valtakielet ja -kulttuurit.

IMITOIMINEN, MEEMIT OVAT OSA IHMISEN KULTTUURILLISTA TOIMINTAA

Kaunokirjallinen vaikutus on kirjallisuuteen olennaisesti kuuluva piirre. Kaikki tunnetut kirjalliset kulttuurit ovat kehittyneet muista saatujen vaikutteiden avulla, myös ne, joiden esikuvia ei tiedetä (esim. sumerilaiset). (Even-Zohar 1990 : 59-63)

→ KÄÄNTÄMINEN ON YKSI KANAVA VAIKUTTEIDEN
MAAHANTUOMISELLE

POLYSYSTEEMITEORIAN OPETUKSET (EVEN-ZOHAR 1990; DELABASTITA 2011)

- YLEENSÄ KÄÄNNETÄÄN PALJON, KUN
- Kohdekulttuuri on nuori, tarvitsee ulkoisia malleja ja materiaaleja (1800-luvun Suomi)
- Kohdekulttuuri on heikko (repertuaari on riittämätön) tai periferisessä asemassa (1900-luvun Suomi).
- Kohdekulttuuri on kriisissä ja luovuuden tyhjiössä (klassismin ajan Ranska). (Even-Zohar 1990 : 46-48, 80-81.)

KÄÄNTÄJÄT SUOMEN KIELTÄ JA KULTTUURIA KEHITTÄMÄSSÄ

- Uskonnollisen kirjallisuuden ja lakitekstien suomennoksia jo 1500-luvulta lähtien.
- 1800 –luvulla Suomen kieltä ja kulttuuria rakennettiin tietoisesti kaunokirjallisuuden suomentamisen kautta:
 - kirjakielen kehittäminen
 - suomalaisen kirjallisuuden luominen
 - kansan valistaminen
- ”Lainalla täytyy alottaa.” (Kaarlo Forsman vuonna 1876 in Kuivasmäki 2007, 293)

KULTTUURIVARANNON TIETOINEN JA AKTIIVINEN LUOMINEN

- Delabastita: usein nuoret kulttuurit laativat listan kirjallisuudesta (Shakespearen teokset, antiikin klassikot), joka halutaan kyseisellä kielellä mahdollisimman nopeasti (Suomen käännöshistorian osalta, ks. Paloposki 2007, 115-118).
- Yksittäisten ihmisten tai kirjallisuuspiirien toimijuus kulttuurin välittämisessä voi olla hyvinkin merkittävä (esim. Michel Foucault'n tuotannon maahantuonti Suomessa, ks. Taivalkoski-Shilov 2015b).

- Suomessa kotimaisen kirjallisuuden osuus suhteessa käännöskirjallisuuteen on kasvanut viime vuosina. Vuonna 2015 käännöskirjallisuuden osuus (suomennokset ja ruotsinnokset) oli noin viidennes julkaistusta kirjallisuudesta. ([Tilastokeskus](#))

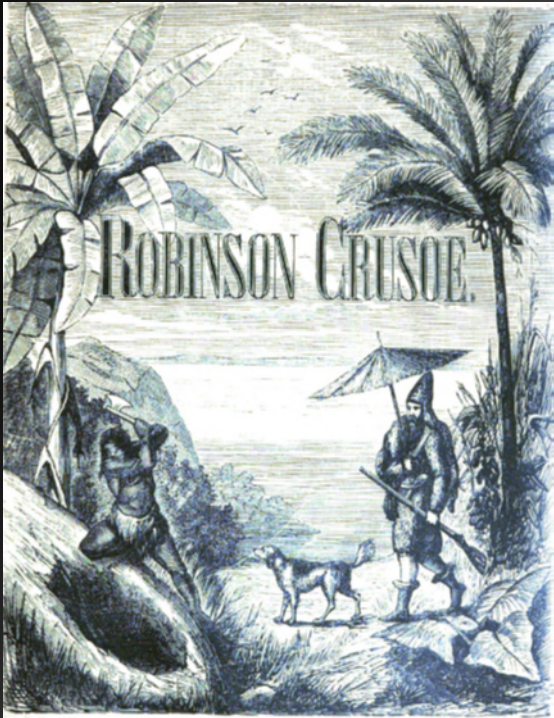
LYHYT LÄPIKATSAUS: RISTO
ROOPENPOJASTA ROBINSON CRUSOEEN

ROBINSON CRUSOELLA ON PITKÄ LAAHUS

- *Käännöslaahus*: yhden alkuteoksen kaikki suomennokset, sisältää siis useamman, mahdollisesti erinimisen suomennoksen (Koskinen & Paloposki 2015, 114-15).
- *Robinson Crusoella* lasten- ja nuortenkirjakklassikon asema Suomessa: kirjallisuuden asiantuntijoiden arvostama, monta uudelleenkiäännöstä, laaja lukijakunta (Tiittula & Nuolijärvi 2013, 462; Koskinen & Paloposki 2015, 194-195).
- Kaikkien käännösten lukumäärä ei ole selvillä. Lindholm (2003, 4), ainakin 16 erilaista versiota.

ENSIMMÄISET SUOMENNOKSET: EPÄSUORIA KÄÄNNÖKSIÄ

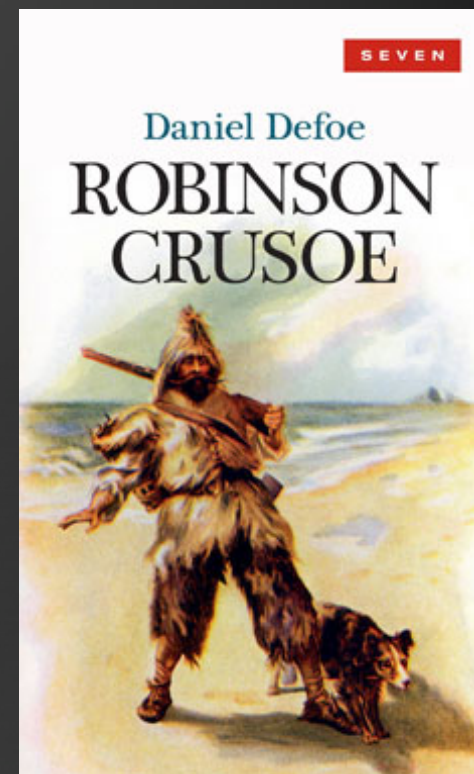

- *Robinson Crusoe* varhaisimpia nuorisolle suunnattuja klassikkokäännöksiä Suomessa (Kuivasmäki 2007, 280).
- Ensimmäinen **Otto Tandefeltin** *Robinpoika Kruusen ihmeelliset elämänvaiheet* (1847, Helsinki: Öhmann). Kohdeyleisö lukemaan opetteleva kansa. Tehtiin A. Geygerin (1841) **saksannoksen ruotsinnoksesta**. (Winqvist 1973, 41; Sagulin 2010, 77-78; Merikallio 2013a).
- Myös **Hahnssonien** suomennos *Oikean Robinson Cruso'en elämästä ja onnen-vaiheista* (1875, Helsinki, K.E. Holm) tehty vuonna 1871 Ruotsissa ilmestyneestä ruotsinnoksesta (Sagulin 2010, 76; Merikallio 2013b).

ROBINSON CRUSOEN TUNNETUIMMAT UUDELLEENSUOMENNOKSET

- Suomalainen, Samuli. 1905. *Robinson Crusoe'n elämä ja kummalliset seikkailut*. Helsinki: Otava. Useita painoksia, viimeinen 1990.
- Hämeen-Anttila, Väinö. 1911. *Robinson Crusoen elämä ja kummalliset seikkailut*. Porvoo: WSOY. Ensimmäinen täysi suomennos koko tekstistä. Useita painoksia, viimeinen 1988.
- Lindholm, Juhani. 2000. *Robinson Crusoe*. Helsinki: Otava. Julkaistu Seitsentähdet –sarjassa → ei enää pelkästään nuorille suunnattu. Taskukirjaversio 2012.

(Tiittula & Nuolijärvi 2013, 456.)

KUVA: FENNICA-BIBLIOGRAFIA

KÄÄNTÄJÄN NÄKÖKULMA *ROBINSON*
CRUSOEEN

There are some secret moving springs in the affections which, when they are set agoing by some object in view, or be it some object, though not in view, yet rendered present to the mind by the power of imagination, that motion carries out the soul by its impetuosity to such violent, eager embracings of the object, that the absence of it is insupportable

Daniel Defoe: Robinson Crusoe (1719)

There are some secret moving springs in the affections which, when they are set agoing by some object in view, or be it some object, though not in view, yet rendered present to the mind by the power of imagination, that motion carries out the soul by its impetuosity to such violent, eager embracings of the object, that the absence of it is insupportable

Ihmissielun tunteissa on joitakin salaisia joustimia, jotka laukaisee vireestään jokin näkyviin tullut tai näkymättömänäkin mielikuvituksen esille loihtima kohde, ja vauhti tempaa rajulla voimallaan sielun niin palavan kiihkeästi tavoittamaan kaipaamaansa, että erottava juopa käypi sietämättömäksi tuskaksi.

Väinö Hämeen-Anttila, 1911

There are some secret moving springs in the affections which, when they are set agoing by some object in view, or be it some object, though not in view, yet rendered present to the mind by the power of imagination, that motion carries out the soul by its impetuosity to such violent, eager embracings of the object, that the absence of it is insupportable

Niin merkillisesti liikkuvat ja virtaavat meidän tuntemuksemme, kun ne ensin saavat alkusysäyksen jostakin näköpiirissä olevasta tai jostakin sellaisesta sen ulkopuolisestakin, jonka mielikuvitus on eteemme loihtinut, että halu vie sielun mennessään hurjapäiseen hamuamiseen ja ilman oleminen tuntuu täysin mahdottomalta jo ajatuksenakin.

(suom: Juhani Lindholm, 2000)

**AJAT MUUTTUVAT JA PERJANTAI
NIIDEN MUKANA, 5 VERSIOTA
YHDESTÄ REPLIIKISTÄ
(TAIVALKOSKI-SHILOV 2015A)**

ALKUTEKSTI

O Master! O Master! O Sorrow! O bad!
What's the Matter, Friday, says I; O
yonder, there, says he, one, two, three
Canoe! One, two, three! (Defoe [1719]
1994, 166)

TANDEFELT 1847, 93

Woi isäntä, kuinkas hirweä! Yks, kaks,
kolme wenettä, yks kaks, kolme!

SUOMALAINEN 1905, 210

– Master, master! Voi suru! Voi hirmu!
[...] Toola, toola yks, kaks, kolm
kanotti, yks, kaks kolm.

HÄMEEN-ANTTILA 1911, 157

“Oi isäntä! Oi suru! Oi paha!” [...] “Oi tuolla takana”, huohotti hän, “yksi, kaksi kolme kanoottia; yksi, kaksi kolme!”

KARILAS 1945, 83

[...] juoksi Perjantai luokseni ilmoittaen nähneensä kolme venettä olevan tulossa saarta kohden. Perjantai oli kovin peloissaan.

LINDHOLM 2000, 284

[H]än huusi: “Oi päällikkö! Oi päällikkö! Oi paha! Oi kamala! [...] “Oi tuolla yksi, kaksi kolme kanootti! Yksi, kaksi, kolme!”

RAJALAN SELKOKIELINEN VERSIO 2002, 64

Robinson! Voi suru!

Voi Hirmu! kauheaa!

Katso merelle!

Yksi, kaksi, kolme kanoottia
tulee saartamme kohti!

PIRSKANEN 2004, 100

- Maastö, maastö! Voe kurja! [...]
- Toola, yks, kaks, kolom kanootti, yks
kaks kolom.

KYSYMYKSIÄ JA KESKUSTELUA

LÄHTEET 1/3 (AINEISTO)

- Defoe, Daniel. (1719) 1994. *Robinson Crusoe*. Edited by Michael Shinagel. New York: W.W. Norton.
- Hahnsson, Theolinda, and Hahnsson Johan Adrian. 1875. *Oikean Robinson Crusoen elämästä ja onnen-vaiheista sekä miten hän kahdeksankolmatta vuotta oleskeli autiossa saarella*. Helsinki: K. E. Holm.
- Hämeen-Anttila, Väinö. 1911. *Robinson Crusoen elämä ja kummalliset seikkailut*. Porvoo: WSOY.
- Karilas, Tauno. 1945. *Robinson Crusoe*. Helsinki: Osakeyhtiö Suomen Kirja.
- Lindholm, Juhani. 2000. *Robinson Crusoe*. Helsinki: Otava.
- Pirskanen, Jouko. 2004. *Ropinssor Ruussoen elämä ja kummalliset seekkaelut*. Samuli S:n suomennoksen mukkaav viänteej jungertelj savoks Jooko Pirskanen. Kuopio: Jouko Pirskanen.
- Rajala, Pertti. 2002. *Robinson Crusoe*. Suomennos: Samuli S. Mukautus selkokielelle: Pertti Rajala. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy. *Robinson Crusoe'n elämä ja kummalliset seikkailut*
- Suomalainen, Samuli. 1905.. Helsinki: Otava.
- Tandefelt, Otto. 1847. *Robinpoika Kruusen ihmeelliset elämänvaiheet*. Helsinki: Öhmann.

LÄHTEET 2/3

- Delabastita, Dirk. 2011. "Literary translation." *Handbook of Translation Studies on-line*. Katsottu 20.1.2016.
- Even-Zohar, Itamar 1990:"Polysystem Studies." *Poetics Today* (erikoisnumero) 11:1.
- Koskinen, Kaisa ja Outi Paloposki. 2015. *Sata kirjaa, tuhat suomennosta. Kaunokirjallisuuden uudelleenkäyttäminen*. Helsinki: SKS.
- Kuivasmäki, Riitta. 2007. "'Lainalla täytyy alottaa' – nuorisokirjallisuuden suomennokset." In Riikonen et al., *Suomennoskirjallisuuden historia*, 1:280–295.
- Lindholm, Juhani. 2003. "Ukkapukkaa ja kielitiedettä: Suomentajan seikkailut autiolla saarella." *Kääntäjä* 2 (2003): 4–5.
- Merikallio, Anna. 2013a. Julkaisematon tutkimusraportti, vertailu Öhmannin vuonna 1847 julkaiseman Tandefeltin suomennoksen ja ruotsinnoksen välillä.
- Merikallio, Anna. 2013b. Julkaisematon tutkimusraportti, vertailu K.E. Holmin vuonna 1875 julkaiseman Hahnssonien suomennoksen ja Askebergin kustantamon julkaiseman ruotsinnoksen välillä.
- Paloposki, Outi. 2007. "Suomentaminen ja suomennokset 1800-luvulla". In *Suomennoskirjallisuuden historia* I:102-126.

LÄHTEET 3/3

- Riikonen, Hannu, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki ja Outi Paloposki (toim.). 2007. *Suomennoskirjallisuuden historia* I. Helsinki: SKS.
- Sagulin, Merja. 2010. *Jälkiä ajan hiekassa. Kontekstuaalinen tutkimus Daniel Defoen Robinson Crusoen suomenkielisten adaptaatioiden aatteellisista ja kirjallisista traditioista sekä subjektikäsitteistä*. Joensuu: Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Education, Humanities, and Theology.
- Taivalkoski-Shilov, Kristiina. 2016. Johdantoluennon kalvot kurssilta *Käännöskirjallisuuden tutkimus*, 21.1.2016, Helsingin yliopisto.
- Taivalkoski-Shilov, Kristiina. 2015b. "Reading, Voicing and Rewriting Foucault in Finnish: The Case of *Histoire de la sexualité*." In *Translating the Voices of Theory: Intercultural Passages, Resistance and Audibility* [Vita Traductiva 8], Isabelle Génin ja Ida Klitgård (toim.), 27–61. Montreal: Éditions québécoises de l'œuvre.
- Taivalkoski-Shilov, Kristiina. 2015a. "Friday in Finnish: A Character's and (Re)translators' Voices in Six Finnish Retranslations of Daniel Defoe's *Robinson Crusoe*." *Target* 27(1): 58-74.
- Tiittula, Liisa, and Pirkko Nuolijärvi. 2013. *Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa*. Helsinki: SKS.
- Winqvist, Margareta. 1973. *Den engelske Robinson Crusoes sällsamma öden och äventyr genom svenska språket*. Stockholm: Bonnier.